

85H-22

M 77

GURI MIÇINOTI

NË RRUGËN
MË AKULL

SSH-32
14177

SSH-32
S

GURI MIÇINOTI

NË RRUGËN ME AKULL!

— TREGIM —

~~47640~~

BUKLIOTEKA E SHKËMBIT
G. FRASHËRI

2713

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

**SHOKËVE TË MI SHOFERA, QË U KËRLESHËN
ME AKULLIN PËR KALIMIN E QAFTHANËS,
NË DIMËRIN E SIVJETËM, UA KUSHTOJ
KËTË TREGIM**

AUTORI

Tashti ishim tre. Kiçoja përpiqte këmbët mbi akull, si të lozte «devolliçen». Poshtë, nën napën e hollë dhe të tejdukshme të mjegullës, fshiheshin dritat e Prenjasit, që u përngjanin xixëllojave. Ishte ftohtë. As edhe jaka e mushamasë, e veshur me gëzof, nuk m'i ngrohte veshët e skuqur, që shpoheshin nga mijëra gjëlpëra të padukshme, dhe që më sillnin dhembje. Mihali, i pakët dhe i verdhë, fshihte kokën e vogël nën qaforen e gjatë; zvogëlonte sytë e vegjël dhe të bardhë, si të bindesh që ata ishin në zgavrat e tyre.

— Folë, Mihal! Si do të bëjmë?

— Nuk dal para Kiços. Ai është më i gjatë dhe më i madh. Le të vendosë, dhe u bëftë e tija.

— E kemi shok. S'bën ta lëmë vetëm. — Tha me ngadalë «i gjati» ynë.

— Atëhere do të kthehemi?

— Unë ashtu them, të shikojmë ç'u bë.

— U vendos. Ktheje maqinën, Mihal.

— Pse, unë i pari?

— Kush të jetë?

— Ti!

— Po është maqina jote para meje?!

— Nuk prish punë ajo, nuk prish punë...

— Mos u grindni kot. Do të shkoj vetë i pari.

Nuk le njeri të kalojë i pari!

Pa e tjerrur më gjatë bisedën, trupi i Kiços

i lartë si një shtyllë telefoni, u mbështoll dhe u fsheh nga dera e kabinës që kërciti me rrëmbim përballë krahut të tij. Motorët ulërinë. Skapamentoja nxori shtëllungat e zeza të tymit.

— Mos më rrini si gurë kilometrazhi... Vështroni prapa, ka vend për të kaluar apo jo?!

Bishti i karrocërisë, i skuqur nga minerali i njomur i hekur-nikelit, dukej si lëkura e një bishe të madhe që është rjepur vetëm para disa minutave...

— Ecë... ecë... Stop!

— Ç'pate?

— Është kanal!

— Mos mbetemi?

— Frikë është!

Dhe mbeti. Megjithëqë motori buçiste fort, megjithëqë rrotat e veshura me zinxhirë kafshonin gjithë inat anën e kanalit, maqina s'dolli që s'dolli. Kiçoja u nevrikos dhe shau rëndë nën buzë. Ne shoferët, të gjithë, shajmë nëpër dhëmbë në të tilla raste. Vetëm se këtë e bëjmë me shumë kujdes dhe takt. Është, s'i të thuash, një detal në torbën e zanatit që ushtrojmë. Po kjo nuk do të thotë që ne jemi të papërmbajtur.

— Kavon!

— T'ja vemë?

— U pa puna.

Litari i çeliktë, që në gjuhën tonë është pagëzuar me emrin e shkurtër kavo, ka një fuqi të veçantë. Ai përdoret vetëm atëhere kur maqina është pa motorino dhe krejt e pazonja të dali jashtë nga çdo «kurth». Në dimër kavoja është më e nevojshme se një pallto e bukur, e gjatë dhe gjithë qime gëzofi! Ne kemi respekt për atë, e mbështjellim ku-

tullaç dhe e vendosim me kujdes në kasetë. Është diçka e shenjtë, e domosdoshme dhe pa të mbetesh në baltë kur të duash. Kavoja për maqinën është si vigu për një të plagosur. Shoferët e tjerë që s'e kanë qejf dhe kaq këtë mikeshën tonë, përplasnin këmbët dhe bëjnë bera dhe rrufera, që ua kanë marrë nga kaseta vetëm dy minuta më parë nga çasti kur kanë mbetur në atë gropë të flamosur. Kjo është përvoja e viteve në zanat. Po Kiçoja e kishte mbështjellë dhe me leckë anës si të donte ta mbante ngrohët, ashtu siç mbështjell nëna foshnjën me pelena. Jo më kot kavos së Kiços i thërresim: «Kavoja në Pelena».

— Hap sytë mos humbësh leckën!

— Ç'djall e do?

— Mbylle atë gojë dhe vështro mos e hidh leckën. Përton, hë?

— Dhe hekuri u dashka veshur?!

— Ta merr mendja! Pandeh se s'ka të ftohtë ai?!

— Lerini shakatë. — Ndërhyni me nxitim Mihali. Luani duart se, për besë, na hyri të ftohtit në palcë!

Lecka ishte lidhur fort dhe kalbur në disa vende, ku skuqte nga ndryshku i metalit më keq se spontet e maqinave tona.

— Hë, të shkretën! Të lëna i ke ato?

— Është lidhur pisk!

— Dëngëla! Je i lënë nga duart. — Pastaj me të shpejtë zbriti nga kabina dhe e rrëmbeu në duart e mëdha kavon e lidhur si në djep. E kuptoi që kishte gabuar për sharjen që më kish bërë, por dhe guxim nuk pati që të më kërkonte ndjesë. Nejse, në të tilla raste, e kemi zakon të mos vemë re të mirat dhe të këqiat e shokëve. Shkaku qe, se kavoja me

«pelena» e teproi shumë dhe na bëri që të dyve nevrikë. Pastaj me duar të gjakosura e vumë kokën e saj në ganxhën e parakolpos, kurse bish-tin në takon e maqinës sime.

— Me ngadalë.

— Mirë.

— Mihalkë! Mos më rri si xhollo¹⁾ me duart mënjanë, po rrëmbe një gur, që ta kesh për t'ja vënë maqinës së parë, që të mos trokaremi.

— Mirë e ke ti, Kiço, por pse s'pyet a zihet me duar guri në këtë ciknë!

— Leri nazet. Fillove nga dëcklat. Oj! Të pri-shen maqinat se t'u grikan duart ty! Pse për piano i ruan ato ti?!

E pashë Mihalin që mblodhi buzët dhe u nis duke i përdredhur me djallëzi. Pastaj gjithë dembellëk se si i ra një guri të ngrirë me majën e këpucës. Guri ishte lidhur me tokën për jetë a vdekje; mbi të, një cipë akulli e veshte si nailon.

— Me levën e krikos godite!

— Ku ta gjej?

Kiçoja zbriti me tërbim nga kabina dhe gjithë inat e mori levën nga kasetja e hapur dhe ju turr gurit të pabindur. Mihali u zbraps si të kishte frikë se mos gjithë ai inat shkarkohej mbi të. Pastaj, me ato topanxhat e mëdha si të ariut, Kiçoja e rrëmbeu atë dhe ja hodhi para këmbëve Mihalit.

— Për asgjë nuk je i zoti!

Qesha nën buzë dhe i dhashë gaz maqinës duke lëshuar me kujdes freksionin. Vështroja pedalin që

1) njeri hutaq.

ngjitej lart me ngadalë dhe veshët i mbaja bigë përpjetë.

Pastaj nxora kokën jashtë. Ndesha në sytë e zez të Kiços, që më jepnin të kuptoja se çdo gjë ishte në rregull. Me këmbën e djathtë i rëndova pedalin të gazit dhe maqina u lëshua përpara me gjithë forcën, si të donte të merrte fluturim përpjetë në qiell. Një zhurmë, pastaj një kërcitje e fortë dhe, më në fund, një fërshëllimë e gjatë që çau qiellin dhe mbyti zhurmën e motorit më bëri të kthej kokën drejt. U vrava në kornizën e xhamit të hapur.

— Mos mbaj frena!

E ndjeva që maqina mori mbrapsht. Atëhere, me një ndjenjë përgjegjësie, e lëshova freksionin në fund dhe i dhashë gaz. Pedali u ngjesh fort poshtë nga këmba. Megjithatë maqina shkiste prapa, poshtë, si ta tërhiqte një magnet i fuqishëm stërmadh, që s'i shqitesh dot. Djersët më binin në ballë. Ato shkisnin si të ishin bila, poshtë në faqe, në zverk, ndërsa unë e rëndoja këmbën e djathtë poshtë, deri sa ajo humbi ndjenjat dhe u mapi. Mihali nuk u tregua i shkathët. Kiçoja ja rrëmbeu gurin nga duart. Pastaj, pa marrë parasysh rrezikun, i afrohet rrotave dhe e lëshon atë atje. Një lëkundje, pak zbythje dhe maqina, më në fund, u ndal si t'i ish vënë një dorë e madhe, e fuqishme në spantin e prapmë të saj. Bashkë me ajrin që lëshohej nga valvula e frenave, shpërtheu dhe «ahu» im nga gjoksi. Pastaj, i dërsirë, zbrita nga maqina, pa çarë kokën për të ftohtin që ishte jashtë. Pamje e llah-tarshme. Maqina ish ndalur larg asaj të Kiços, por vetëm dy gishtërinj larg greminës! Nga larg të dukej sikur rrotat e anës së majtë do të binin në çast në honin e thellë dhe të zi.

— U trembe?

— Jo!

— Pisk e pate!

— Mos u godit maqina jote?

— Nuk ndodhi gjë.

— Si do t'ja bëjmë?

— Ta heqim!

— Nuk do të jetë keq ta ndezim një herë?

— Mirë të vajti në mend. Ta ndezim.

Kokën e skuqur të çigares e mbështillnim me pëllëmbët e duarve që nuk i ndjenim. Më kot përpqeshim t'i ngrohim.

— Nuk do të ishte keq të kishim konjak?

— Fillove ti, Mihal, përsëri?

— Ashtu, kot e thashë se është ftohtë.

— I kam dhënë fjalën Partisë, atë s'do ta vë në buzë dhe pikë.

— Këtu s'ka njeri tjetër?

— Pusho! Mihal, e teprove — ndërhyra në bisedë duke përpjekur këmbët që më shponin nga dhimbja.

— Për besë e kemi pisk.

— Megjithatë do të dalim!

— U këput dhe kavoja?

— Do ta lidhim.

— Do ta lidhim.

— Si thua ti, Mihal?

— Ç'të them! Këtoja është më i gjatë; ai le të vendosë.

— Më hëngre mëlçitë me këtë fjalë «Këtoja është më i gjatë».

Nata u shtri e tëra, ajo pushtoi dhe majën tek ndodheshim. Hijet e ftohta të trupave tonë lë-

viznin mbi kavon e shtrirë poshtë në akullin që shkëlqente nga prozhektorët. Duket i bukur dhe gjithë nur akulli në dritë. Po për ne ishte një luks lidhja e kavos mbi një bazament akulli të ndritshëm si diamanti. S'di sepse m'u kujtuan parketi i «Turizmit» dhe shkëlqimi i tij. Vetëm se akulli ua kalon atyre mijëra herë nga bukuria, por jo nga ngrohtësia.

— Ej, poet! Re në mendime! Ndihsomë ta lidhim kodoshkën.

Këmba e madhe, e ngarkuar krejt me gozhdë, e mbërthen litarin e çeliktë si të dojë t'i zerë frymën. Pastaj me duart që s'ndjehen e të bëra kallkan, e zëmë atë duke shtërnguar nofullat nga dhembja dhe, me një mundim të papërshtueshëm, duke shkruirë gjithë forcat, i përvishemi betejës së heshtur, që të shpon duart dhe gjakos akullin e pastër, i cili shkëlqen nga drita e prozhektorëve!

Çeliku, ky gërshet metali, i ashpër, i egër nga vetë natyra, i sertë dhe i pabindur nga cikna, përdridhej mbi duart e gjakosura dhe, si një gjar-për të cilit i është zënë bishti nga shputa e një këmbe të fuqishme, rezistonte më keq se një bishtë e zënë në çark. Inati na kishte errësuar sytë, na kishte mposhtur lodhjen, dhimbjen, të ftohtit. E çfarë do të nxirrte me kundërshtimin e saj ajo kavo e thurur si gërshet? Mos vallë e gënjente mendja se do të na mposhte me tekat e saja? Çfarë budallaqe po të mendonte pikërisht kështu!

Pështymë pëllëmbët për herë të fundit dhe, si të kishim marrë fuqi të reja, ju futëm edhe një herë, me tërë forcat dhe, si për çudi, si të ishte trembur nga sulmi ynë i papërmbajtshëm, e futi kokën në lak, më keq se një nuse e bindur.

— Kaq e pati shejtanka!

— Na plasi.

— Shtërngoje fort, Kiço, me këmbë.

— Le ta lozë bishtin po të dojë.

Pastaj një tërheqje me fuqi dhe laku ishte gati si një unazë e ndërtuar me forcë herkuliane.

— E me? Luaje bishtin po deshe!

Kavoja e nënshtruar priste mallëkimet tona pa qenë në gjendje të rezistojë!

2

Maqina doli, por nga kavoja e veshur me pele-
na nuk kishte mbetur asgjë. Bishtra të shkurtër sa
një cingar shtriheshin sa andej këndeje, si të kishin
tymosur duhan një tufë divash. Mozaikë të kuq, të
formuar nga njollat e gjakut që kishin pikuar mbi
akull, shtriheshin në gjithë atë katror, ku ishin
tezarur muskujt e këmbëve tona të ftohta. Mihali
vërtiste nëpër duart e ngrira copën e leckës që
kishte mbetur pa mikeshën e saj. Pastaj, si të ishte
kujtuar se i kishte duart të copëtuara, i lidhi me
të, pa bërë fare naze.

Maqinat uturinë me forcë dhe zinxhirët e
heshtur filluan të godasin parafangot me atë tik-
takun monoton.

Lëkundje, dhe përpara bardhësi. Lënda e bar-
dhë, e shtrirë si një çarçaf, e ngjyrosur nga fene-
rët e verdhë, krijonte një tablo të mahnitshme dhe
të heshtur. Natyrë e qetë. Vetëm kështu mund të
quket kjo tablo e pakrahasueshme, e endur nga
duart e holla dhe çudibërëse të natyrës mëmë. Edhe
akulli, dëborë e ngrirë, kanë poezinë e tyre. E

ftohtë sigurisht, por e mrekullueshme. Rashë në mendime: Shkisja me sanë i mbështjellë nga tingujt e zilkave të kuajve që turfullojnë gjithë çap-këllëk, dhe nga retë e avullit që buron nga feçka e pudrosur me qime të butë si kadife, do të ishte ndoshta një nga udhëtimet më interesante për një shpirt të butë, po ku na hynte në sy ne një bukuri e tillë! Në atë magjepsje të heshtur të natyrës, fshiheshin pritrat, më tutje, larg nesh, vetëm në mes asaj bardhësie gënjeshtare dhe të ftohtë priste shoku ynë. Ai ishte vetëm. Pa ndihmë. I vetëm në mes të akullit dhe acarit. Ndoshta kishte nevojë për ndihmë. Mbyllja dhe ndezja e dritave të maqinës që vinte pas më prishi mendimet. Dikush kërkonte ndihmë. Dikush kishte rënë në pritën që i kishte ngritur ajo bukuri e heshtur, e bardhë dhe e ftohtë. Kishte mbetur Mihali, shoku im, shoku ynë. U ndalëm. Maqina rrëshqiti pakëz prapa dhe, më në fund, si të ishte e bindur, u ndal. Pastaj me të shpejtë i dhashë sinjal maqinës së Kiços, që u ndal në çast.

Rrotat e maqinës së fundit vërtiteshin kot. Copërat e zinxhirëve të këputur fluturonin tutje, duke qëlluar nganjëherë parafangon. E patëm të vështirë të gjenim një gur. Lutjet e tij të ashpra dhe të shpeshta na cimbithnin nervat, na tërbonin. Mezi gjetëm një gur. Ndërsa ndeshja me gurin vazhdonte, Kiçoja e këshillonte me atë zë të ashpër që bashkohej me zhurmën e maqinës që angullinte. Ja, më në fund dhe guri doli. Me kujdes e futëm nën rrota. Mund të them me plot gojën që ato rrotulloheshin me shpejtësinë e një disku gramafoni. Vetëm një melodi e heshtur, e ftohtë dilte prej tyre. Copëra akulli më goditnin në fytyrë. Në to

ishite fshehur dhembja e hidhur që më bënte të mbyllja sytë. Vetëm se mollëzat e faqeve tkurren, dhe ato zvogëlohen e futen në zgavrat e tyre duke formuar në bisht një tufë zhubrash. Po në këtë rast duhet të jesh shumë i vemendshëm. Gurin, që kam në duar, me kujdes e lëshoj një gisht afër rrotës që vërtitet, pastaj me të shpejtë largohem dhe nga nxitimi... koka më përpiqet në bishtin e spontit... një xhungë!

Dhimbja m'i mbylli sytë dhe gishtërinjtë filluan me të shpejtë të kruajnë e të fërkojnë vendin që kish ndryshuar reliefin e lëkurës. Për çudinë e tyre mollëzat zbulojnë një kodër të re, të cilën e përkëdhelnin si të donin që me atë butësinë e tyre të mbytnin dhëmbjen!

– U vrave?

– Mos më pyet!

– Xhungë, hë?!

– Na! Sa grushti!

– Mos i shto gjërat, ej poet!

Pastaj, si u bind për fjalët që i thashë, e zuri kokën time me ato duart e tij të mëdha, shenjë kjo që s'duhet të kundërshtosh, dhe, si e uli para syve të tij, psherëtiu thellë dhe me keqardhje të sinqertë tha:

– Sa grushti s'është, por sa një «patate» e ka hak!

Mihali shan vehten e tij për gjëmën që më ka ndodhur. I fut një shkelm spontit të maqinës duke lëshuar një bateri të sharash:

– Dreq spont, dhe Ligorit ja bëri kokën copë, dhe Lonit naa ja ngriti xhungën, pa çarë kokën fare që ish brigadier. Është i mallëkuar e nopran! Biografia e spontit të pabindur, era që sapo kish

filluar e bënë të ngrente kokën, e kujtoi Kiçon, se ishim nisur për të shoku ynë, tek ai që ndoshta vinte prapa nesh, a ndoshta priste ndihmën tonë.

— T'i lemë fjalët. Ngreje maqinën në kriko, Mihal!

— Mirë thua...! Por, ejii... s'kam kriko....!

Kjo na tërboi. Të nisesh pa kriko në udhëtim, është njëlloj si të vesh në mbremje vallzimi e jo në punë. Të udhëtosh pa kriko, besa është një gabim që s'falet dhe kaq kollaj.

— Je leshko! Ja çfarë je ti! — ju shfry Kiçoja me tërë fytyrë. Po me kaq përfundoi kjo gjë. Nuk duhej as dhe një provë më shumë për të treguar se reja e ngarkuar me inat kishte kaluar tashmë mbi kokën e Mihalit, pa zbrazur rrufenë. Dhe ai ishte i kënaqur.

— Mos më rri si shtyllë telefoni! merr krikon time!

Zemërgjerësia nuk e lejonte Kiçon ta çonte më tutje zemërimin. Kjo ishte më tepër një reklamë zemërimi. Shpirti i tij është si një diell i bukur që ndriçon edhe retë e zeza rreth e qark. Kaseta e Kiços, në të tilla raste, ishte, si të them, një han pa dyer. Vetëm, të kuptohemi drejt, ai nuk pranonte t'ja bëje në sy një krahasim të tillë. Megjithatë çelëset e tij ishin zhdukur nga që ua jepte të gjithëve dhe ata merrnin arratinë me një shpejtësi të habitshme, s'ja vuri «Tutiusin» që s'ja vuri. «Do të vijë një ditë», thoshte Kiçoja me një besim të madh, kur ne shoferët e parkut s'do t'i duam kyçet fare, se ndërgjegjia do të jetë kaq e ngritur sa dyert e kasetave do të jenë të hapura dhe pa kyçe.

Një ditë, kur atij i duheshin doemos kyçet, Dhimitri, një shofer i parkut tonë, që gjithmonë në

muajin janar, atëhere kur rruga është mbuluar me akull, merr lejën vjetore, e pickoi keq.

— Po uzinat që i prodhojnë kyçet, o Kiçi — i tha duke picërruar sytë e tij dinakë — ç'do të bëhen?

Njeriu me shpatullat e gjata kësaj radhe e pati pisk. Gjithmonë e ndjente veten si të zënë në çark, kur i bëhej një pyetje e befasishme dhe e papritur. Prandaj, dhe në mbledhjet e kolektivit, qëndronte gjithmonë në një qoshe që ishte pagëzuar «qoshja e Kiços» dhe mbyllte gojën me një seri «Tutiusesh».

— Çdo të bëhen!?. . . Mos na fut nëpër thekra, ti qurroja i Vevit! Shiko të vish në punë në muajin janar. Jo ma merr lejen dhe më fshihesh më keq se një mace e zgjebosur prapa stufës. — I ishte hakërruar ai me zjarr më keq se një kolektor i skuqur.

Dhe kjo që më se e vërtetë, Dhimitri që fshihet prapa stufës, në atë cikinë të hidhur, kur udhëtonte në verë u fliste me zjarr pasagjerëve të tij për çdo kthesë, ku ishte derdhur trimëria dhe guximi, i përzier së bashku me gjakun e duarve të tij që, në ato ditë të ftohta, kur shokët dergjeshin mbi timon, thekeshin gjithë kënaqësi në faqet e skuqura të stufës duke qëruar gështenja të pjekura. Thuaj pastaj pse tërbohesh me një njeri të tillë. Kiçoja, kur mësoi të vërtetën e kësaj historie, i vari më shumë mustaqet dhe u bë më i zymtë se qielli me re.

Nuk di pse m'u kujtua kjo ngjarje që më solli gaz.

— Ej, poet, pse qesh?

— Ashtu kot. M'u kujtua Taqka.

— Lere atë «Djalkën e mamasë».

Asgjë s'i shpëton syrit të tij. Në atë erë që të

thante, në gjithë atë errësirë, kur tjetri të fuste gishtin në sy pa e kuptuar kush ishte, u çudita se si e kapi buzëqeshjen time të heshtur. Mos vallë e ndihmoi shkrepsja që ndezi cingarin? Nga poshtë u dëgjua një sharje e rëndë. Pastaj u duk silueta e Mihalit që u ngjeshi një shkelm të mirë gomave.

— Ç'pate?

— U vrave?

— Mirë të ma bëjnë, koka m'i ka fajet! —
Këqoja u ul në vend të tij duke mërmëritur:

— Shyqyr që fole një herë drejt. I tillë je, për asgjë s'të bëjnë duart.

Qetësi. Ndiresh vetëm era që sa vinte bëhej më e marrë dhe zhurma e krikos që ngrinte rrotën. Pastaj zëri i fortë dhe i ashpër i Kiços që doli nga gomat më i fortë se kërcitja e skapamentos.

— Merre xhirobakinë¹⁾, mos bëj naze.

Mihali e mori atë që nën këmbë. Të dukej se vetëm ajo i kishte mbetur nga gjithë bagazhi i veglave. Ajo ishte e heshtur dhe e ftohtë Ai e hodhi poshtë me neveri, por xhirobakia ishte ngjitur me lëkurën më keq se guri që ai s'mundi ta shkulte nga kalldrëmi i ngrirë. Pastaj, si të ishte një hekur i skuqur, i ngulur atje nga një forcë magjike, e shkundi fort krahun, si të donte ta shporrte një minutë e më parë nga ajo dhimbje e kobshme. Hekuri, i kthyer në formë U-je, ra poshtë me vrull, duke lëshuar një tingull të mbytur, sikur sendi të ishte veshur nga copëra lëkure.

— Dora — thirri ai me një zë të mbytur.

1) Pjesa që çmonton gomën.

Kiçoja me të shpejtë u zvaris nga poshtë, mori vrull dhe i doli përpara.

— Mbaje vehten! Mos u lësho kështu, më keq se një qarraman. — Pastaj i hapi pëllëmbën e gjakosur, e vështoi gjatë si të qe ekspert, grisi me të shpejtë këmishën e tij të larë dhe filloi t'ja mbësh-tjellë.

— Një gërvishje e vogël ishte!

— Megjithatë më dhemb.

— Punë e madhe! Pas pak nuk do të ndjesh gjë.

Ç'është e vërtetë, plaga ishte e madhe dhe lëkura ishte hequr në shumë vende të pëllëmbës. Vetëm atëherë vura re që dhe pëllëmbët e Kiços ishin përgjakur.

— Kiço?

— Ç'pate, poet?! Ishe kaq mirë!

— Je lëkurosor dhe ti?

— Kush tha?

— Unë! S'më gënjen dot. Gjaku të ka përfshirë duart.

— Të bëjnë sytë!

— Leri ato. S'ma hedh dot.

— Dhe ti leri poezitë, shoku po pret, dhe ne po merremi me vogëlima dhe gjëra boshe pa një farë rëndësie.

— Nuk të le pa i lidhur edhe ti të tuat.

— Lojte mendsh. Më duket se të hanë hundët!

— Mos u bëj kaq kokëfortë.

— Lermë rehat, të them. Shpejt të rregullojmë zinxhirët. Një minutë e humbur është mallëkim për ne. Pa e tjerre më gjatë, u sul nën gomat e ngri-tura dhe filloi të heqë prej andej zinxhirët. Pas tij shkova dhe unë. Zinxhirët ishin të ftohtë. Një

dhëmbje e hidhur më pushtoi pëllëmbët. Lëkura ishte bërë një me to. Gojën s'e hapa. Më vinte turp ta bëja këtë. Atje tej, në errësi të acar ishte shoku im. Një shok tjetër diku larg nesh na priste. Ai kishte nevojë, ishte vetëm. Atë çast m'u kujtuan fjalët e sekretarit të partisë. Në mbledhje na kishte këshilluar që të gjithë të luftonim për një dhe secili për të gjithë. Fjalë e thjeshtë. Po sa kuptim kishte ajo në vetvete! Ne ishim tre. Era na rrihte me tërbim. Dhe ne na dukej sikur ajo sillte me vete zërin dhe thirrjet për ndihmë të shokut tonë. I katërti nuk dinim se ku ndodhej. Edhe atë e rrihte era. Ndoshta jo vetëm ajo, por mund të kish ndodhur dhe ndonjë rrezik që ne s'donim as ta mendonim. Rrezik! Dhe ne ndodheshim larg tij! Ndoshta dhe Kiçoja ishte zhytur në po ato mendime ku isha edhe unë. Me siguri. Mendimet në ato çaste i kishim të përbashkëta. Ato qenë për një njeri, për të njejtën ngjarje; ato qenë të sigjerta dhe shqetësuese. Muskujt e dorës së Kiços u tezarën me gjithë forcën e tyre. Nuk ja përtova dhe unë po vura tërë fuqinë. Një fuqi e dyfishtë bën gjithnjë më shumë se një fuqi e vetme, sado e fortë të jetë. Një kërcitje, pastaj një kolpo e fuqishme na shtyn prapa dhe një çast më pas u ndodhëm mbi akull, të shtrirë, duke mbajtur me duar një copë zinxhir. Është forca jonë ajo që na ka vënë poshtë në atë gjendje qesharake. Por ne nuk jepemi aq kollaj. Tashti gjithë tërbimi ynë është shkrirë në gomat e bëra prej lënde sintetike, të përzier me djall elementesh të tjera që s'ua dimë emrin. Xhiro bakia lot dadiçekët e përgjumur në foletë e tyre. Njeri prej tyre këndon më keq se një soprano që ta çjerr veshin. Punojmë në heshtje. Fjalët janë të tepërta. Të tre i kemi të

qarta detyrat. Djersët na bulojnë në faqe, pastaj në zverk dhe shkasin poshtë gjoksit që mezi ngopet me frymë.

- T'i heqim fare gomat.
- Mirë thua.
- Zinxhiri është bërë copë.

Akulli i fortë e mizor e kishte bërë zinxhirin fërtele.

- Po tashti?
- Do ta lidhim.
- Po ai është copë?
- Do ta lidhim.

Dhe e lidhëm me tel të trashë dhjetë milime-trash që unë e kisha në kasetë. Vënia e gomave mënt na mori shpirtin. Kaq herë u rrëzuan në akull. Sado që u treguan kokëforta, më në fund zunë vend si kukulla të bindura. Pastaj, duke drejtuar shpinën e mpirë, u nisëm për në maqinat tona.

— Ej, ç'pate?

— Asgjë.

— Ec pas meje!

— S'mund të zë timonin me dorë, se më mbeti lëkura e duarve te zinxhirët.

— Punë e madhe. Ec pas meje, mik.

Dhe Këçoja u nis i pari, pas tij rrëshqisnin dritat e mija, ndërsa në pasqyrë ndriçonte çifti i dritave të Mihalit që më ndiqte nga pas. Zhurma e motorëve mbytte atë të erës që ishte marrosur.

Kiçoja dha sinjal me drita. Para meje, një çast më pas, u çfaq një lapidar. Dhashë dhe unë sinjal, pastaj Mihali. Është një zakon i fshehtë yni. Në çdo lapidar natën shuajmë dhe ndezim dritat, ndërsa ditën i bijem burisë. Ne kemi respekt të thellë për ta. Të gjithë kemi respekt. Në verë, kur pionierët bëjnë roje nderi apo ekskursionë dhe mbi lapidarët shtrihen tufa me lule nga më të bukurat dhe më të freskëtat e majit, ndalim maqinat dhe mbajmë një minutë zi. Po atë ditë bëjmë nga një rrugë më tepër se gjithë ditët e tjera. Tetëmbëdhjetë kilometra më tutje se ky lapidar është miniera. Rruga është e vështirë, e ngushtë dhe gjithë gremina anash. Mali është i mbushur me dushk dhe kundërmon erë bari; në dimër është dinga me akull dhe borë.

Akulli këtej ka ngjyrën e kuqe dhe shkëlqen si një perëndim i bukur në ditët e nxehta të korrikut, sepse poshtë tij është ngrirë pluhuri i hekur-nikelit që mbartim. Të duket sikur kjo vazhdë e gjatë e kuqe do të jetë rruga e një kafshe vigane që i kanë ngulur thikën në fyt atje në minierë, ndërsa vrapi i saj ka vazhduar deri në kthesën tek fillon asfalti. Shkopinjte e varur të akullit, siç i thërresim ne në gjuhën tonë, varen në të gjithë përrenjtë dhe uji i heshtur fare pa zë vazhdon nën këtë veshje të tejdukshme rrjedhjen e tij.

Nga ana e majtë e rrugës, në ditë me diell, atëhere kur dhe qyqen me këngën e saj e ndiejmë duke ngarë timonin, shtrihet liqeni i kaltërt i Ohrit, që na duket i vogël, i vogël, sa një pasqyrë xhepi. Verës na kënaqet syri me këtë tablo të rrallë që për çudinë tonë s'ua ka tërhequr vëmendjen pikto-

rëve deri tani. Por në dimër këto zbukurime i humbasin gjithë këto vlera dhe të tetëmbëdhjetë kilometrat janë një sprovë e vështirë, dhe jo fort e këndshme për t'i përshkuar gadi çdo ditë. Megjithatë, dhe në dimër, atëhere kur dhe arinjtë futen në strofkën e tyre të ngrohtë për t'ja nisur gjumit, maqinat tona ungujlljnë dhe s'rrinë rehat. Ndoshta arinjtë mund të bezdisen për këtë thyerje të «rregullores» së tyre, por plani është plan, dhe ne s'pyesim dhe kaq shumë për gjumin e tyre dhe për rrugën që është gjithë akull. Kiçoja shkon përpara. Është kthesa e fortë, tetëqind metra larg nga pjesa e rrugës ku nis asfalti. Unë pres. Maqina e ndezur pret të kalojë shoqja e saj e parë. Me ankth ndjek fatin e shokut tim. Është një duel i heshtur dhe i çuditshëm. Arena është akulli, rruga e veshur me të, malorja, siç i themi në gjuhën tonë të përpjetës. Ndihma këtu është e pamundëshme. Dueli duhet të vazhdojë vetëm për vetëm. Të jesh spektator në ndeshje të tilla ndofta nuk është kënaqësi. Por këto janë disa nga çastet më heroike të jetës sonë. Shpeh takon të vështrosh si shoku yt, me kokën jashtë nga korniza e xhamit, me bulat e djersës mbi ballë, e mban mendjen herë te rrotat e veshura me zinxhir, që bëjnë naze në akullin e ftohtë dhe antipatik, herë te maqina që hedh vickëla sa nga njera anë në tjetrën, apo herë te gremina e zezë dhe e ftohtë gati të të përpijë në çdo minutë me gjithë maqinë.

Në të tilla raste, ne me përcmim i nxjerrim gjuhën greminës, duke përqeshur kështu dhe maqinën nazemadhe.

Ja, në këtë gjendje është dhe Kiçoja megjithë targën e tij. Maqina merr hov përpjetë. Nuk duhen

as edhe dy pëllëmbë që ajo të kalojë të përpjetën. Më duket sikur kaloi! Por jo, u gabova. Ajo filloi të rrëshqasë së prapthi duke i kthyer spontet greminës. Ai nxjerr kokën. Era që fryn si e marrë, i përkëdhel kaçurrelat e zeza, por ai s'e ka mendjen atje. Vështron me inat rotën që vërtitet e vërtitet, pa bërë një gisht përpara. Maqina sa vjen shket. Atëhere duhet vepruar. Loja më rrezikun mund të çuditë një njeri delikat, i cili në ato momente kushedi ç'ndjenja do të provonte, po ne le të merremi me ngjitjen. Kiçoja ka futur kokën brenda në kabinë. Vepron shpejt. Për këtë jam më se i bindur. Në qoftë se ai kalon me sukses provën e dytë, më bije radha mua për të treguar shpejtësinë në levën e marsheve. Tashti maqina zbret me vrull. Sigurisht që prapa. Kiçoja i ka futur marshin e prapëm shpejt, dhe po zbet për të marrë vrull, për të filluar gjithçka nga e para, pa pikë frike, me bindje se do ta kalojë atë të përpjetë sado «mëndjemadhe» të jetë. U afrua shumë pranë mejë. I jap sinjal me drita. Ai ndalet dhe zbret nga maqina.

- Hë, Kiço?
- Dhe kjo na mungonte. Është keq.
- Si do të bëjmë?
- Do ta provoj dhe një herë, por kam frikë nga zinxhirët.
- Po vonohemi?
- Kjo po ma çan zemrën. Mos pe gjë drita?
- Jo.
- Do të jetë rrëzuar.
- Kush kështu?
- Kukushi me katër veshë. Sa vajti ora?
- Nuk kam orë!
- Dhe të dhanë shpërblim!

— Çmim — e korigjova unë.

— Njëlloj është, kur s'blen orë, s'vlen një grosh.
Ti paratë rrush e kumbulla i ke bërë gjithnjë! Më jep një cingare.

I dhashë cingare. E patëm pisk për ta ndezur. Zbrita poshtë.

I kthyem që të dy krahët erës. Pasi harxhuam dy-tre fije, mezi e ndezëm. Kutia e shkrepset, nga që s'kishte gjetur rrugën e xhepit, më ra poshtë.

— Merre kutinë.

— Ku!?

— Poshtë, afër këmbëve.

E mora. Ra një heshtje e gjatë dhe e rëndë. Mihali na bëri sinjal me drita se po vonoheshim. Këçua thithi me të shpejtë cingaren, e shkeli me këmbë dhe, duke u matur për të shkuar në kabinën e tij, më tha:

— Shiko ti, poet. Po të më ndodhë gjëkafshë, më jep fjalën se do të shkoni të kërkoni shokun.

— Këço, mos ndill të tilla gjëra.

— Më jep fjalën, të them.

— Ta japim.

— Mos më shiko ashtu, leshko! Sido që të jetë puna kam gruan në maternitet, po të më lindë vajzë t'ja vërë emrin Shqipe, po të jetë djalë, Artan. Dëgjon... he se për pak harrova. Në xhepin e brendshëm të fanellës kam triskën e Partisë.

— Këço! — thirra me gjithë forcën e mushkërive, por ishte e kotë. Zëri u përzie dhe humbi në atë zhurmë që nisi të dalë nga errësira. Pastaj maqina e tij u nis me vrull, me një vrull të papërmbajtur për jetë o vdekje. Dritat e tija u ngritën përpjetë, përshkuan qiellin e nxirë si një çift prozhektorësh të fuqishëm që e hidhnin dritën gjithë kërcënim në

faqen e malit të veshur me të bardha, pastaj u lëkundën një hop si të ishin ndalur për një çast nga një pengesë e papritur dhe pastaj... kaluan dy pëllëmbët mizore... para greminës; dhe dolën në majë. Vetëm atëhere mora frymë. Çdo gjë kaloi një qime larg greminës, por në rregull.

Thonë që trimëria është një gisht larg çmëndurisë. Sigurisht, kjo shpifje është pronë e frikacakëve që hiqen filozofë. Trimëria është frut i një shpirti të madh e të pastër, veti e një njeriu që e do jetën. Ajo është armikja e çmëndurisë. Kjo provë m'u dha vetëm tre minuta më parë. S'më mbeti për të bërë gjëkafshë tjetër. Hodha cingaren, mbasi e kisha thithur fort pa e ndjerë bishtin që me kohë po më përcëllonte lëkurën. Hapa me të shpejtë derën e kabinës, zura me dorë timonin, futa marshin, hapa dritat, lëshova me të shpejtë pedalin e freksionit dhe, si një tigër, ju lëshova majës gjithë vrull. Maqina me të shpejtë hyri në kthesën e fortë. Unë strelcova me të shpejtë timonin, pastaj... gaz e gaz sa hante. Motori unguulli rëndë. Më dukej se në sekondë do të zbellarej. Ajo lëvizi vithet si një nazeleshë, mbeti një çast në vend, pastaj, si të kishte një fuqi që e shtynte nga prapa, u dha me gjithë forcë përpara. Kalova. Djersë të ftohta më mbuluan fytyrën; sigurisht jo nga frika, por nga lodhja, ndoshta nga bajamet që më kishin mbledhur. Megjithatë e pata punën pisk. Ndalova pranë maqinës së Kiços. Ai kishte dalë jashtë dhe qeshte! Zbrita nga kabina. Jashtë të ngrinte era. Ndjeva të ftohtë. Nga era që frynte si e marrë, lëviznin duke gumuzhitur ahët e mbuluan nga një anë me dëborë.

— Të lumtë!

— Nuk dija se ç't'i përgjigjesha. Qesha pa e kup-tuar as vetë. Heshta. Isha i tronditur.

— Dhe Mihali do ta kalojë?! — Tunda kokën në shenjë pëlqimi.

Më vonë dritat e tija prenë fjalët e Kiços. Pastaj ato humbën për një çast dhe, si të ishin marrë vesh me ankthin që kishim ne për shokun, nuk ngritën më kokën lart. Ndoshta kjo marrëveshje ishte e shkurtër, por, ç'është e vërteta, na u duk e gjatë, shumë e gjatë... Të lindin mendime të zeza në momente të tilla të shkurtra. Shoku për ne është gjëja më e shtrenjtë; mungesa e tij në të tilla raste, qoftë dhe për një çast, na trondit zemrën. Por ja dritat e tija u dhanë sipër... dhe zemrat tona të shqetësuara nisën të rrahin nga dalë.

Pastaj bërtasim, hedhim si të marrë kapelet për pjetë, puthemi më keq se luftëtarët që takohen pas betejës së fituar.

4

— Ta ndezim dhe një herë?

— Unë s'kam cigare.

— Punë e madhe, Mihal.

— Merr prej të mijave.

— Ti, Kiço, pi gjithmonë cingare «Partizani».

— Janë të mira, s'të japin kollë.

— Mos vonohemi?

— Sa ta ndezim.

Një ungëllimë e largët, e përzier së bashku me erën, mbërriti atë çast në veshët tonë.

— Janë ujçërit!

— Punë e madhe!

— Në maqina. Vazhdojmë.

Në errësirën e kabinës, prushi i cingares së Kiços shkëlqente si një xixëllonjë e zënë në pëllëmbën e dorës. M'u kujtua vegjelia. Natën bridhja pas tyre. I kisha qejf dhe shkëlqimi i tyre më linte gojëhapur. Pastaj, i mbuluar, gjithë djersë dhe duke gulçuar, mezi kapja ndonjerën. Atëhere ishte fitorja më e madhe që kisha korrur. E vendosja insektin e ngordhur në ballë, dhe ecja kryelartë në mes të mëhallës që gumëzhinte më keq se një koshere bletësh. Po kujtimet i zbova. Përpara kam një kthesë. Mendimet largohen së bashku me xixëllojën. Eci me kujdes. Maqina e Kiços vazhdon të eci përpara. Vërtet që ka shumë dëborë, por e njohim rrugën shumë mirë. Deri në stanet e çobenëve nuk do të kemi dhe kaq telashe. Pjesën më të vështirë e kishim kaluar. Megjithatë ishte marrëzi të tregoheshe i pakujdesshëm. Vështroj karranxhat ¹⁾ që le Kiçoja. Nuk duhet të dal prej tyre. Lëviz nga pak timonin, pastaj thith dhe një herë cigarin. Drita e prushit bëhet më e fortë. Përsëri më kujtohen xixëllojat dhe bie në mendime.

Mendoj me sytë të mbërthyer në rrugë. Të gjithë e kemi këtë zakon. Sytë janë vigjellues dhe kanë një detyrë të caktuar, rrugën. Ndodh nganjëherë, vetëm se shumë rrallë, të zesh kanalin kur je mbështjellë prej kujtimesh. Atëhere kujtimet, mendimet pas një torollisjeje të tillë jo të zakonshme përnjëherë shpërndahen. Kjo u jep shkak njerëzve të flasin se shoferi ka qenë i pirë, ose ka ecur si i marrë dhe ku ta dish se çfarë dokrra të tjera. Por

1) Vijat që lenë rrotat mbi dëborë.

kur të rëndon gjumi qepallat, uji i ftohtë dhe mendimet janë të domosdoshme. Në raste të tilla, Dimitraqi, një buçko i qeshur sa që duket se shëndeti e ka ngritur përgjithnjë selinë në atë fytyrë, pickon dhe gjakos veshin, që mos ta zërë gjumi. Sigurisht që ne s'na e tregon këtë të fshehtë të tij. Po megjithëqë përpiqet ta mbulojë, veshi i majtë, që është bërë si një copë tokë e lëruar nga thonjtë, ja nxjerr lakrat në shesh. Thomai, një shofer i shkurtër dhe i verdhë, të cilit ja kemi ngjitur nofkën «Foleja e mushkonjave», ja thotë këngës me një zë të hollë si një buri së cilës i mungon tyta (se e ka zërin bas) pa pyetur se do të ngjiret, derisa të mposhtë armikun gjumë. Vetëm Markoja që e ka barkun të fryrë shtatë amper s'can kokën për të. Ndërsa Nikoja, me sytë e bardhë si një detkë gazozë, i nënshtrohet lehtë. Ndal maqinën dhe, duke hapur gojën si një kamare me përtim, thotë duke ngrënë fjalët: «Kaloni pëllumba, kaloni, mua më zuri gjumi». Pas një sekonde gërthet më keq se një skapamento. Megjithkëtë të metë, ai është një djalë xhevahir. Kur e shpojme për të metën që ka, pa prishur gjakun, na e pret:

— Ke tartabiqe në shtëpi?

— Ku ta di unë, dhe kam.

— Unë skam, por kam «mizën Cece»; ajo drekë më ka piskuar, prandaj më zë gjumi.

Kaq mjafton që të plasë gazi. Pastaj e merr fjalën Rakoja. I dashur lexonjës. Ti sigurisht që s'mund ta njohësh Rakon, në qoftë se fati s'të ka ndihmuar të udhëtosh me të. Në qoftë kështu, ta dish që s'ke dalë në zarar. Nuk thonë kot plakat: «S'ka ku të zërë qeni!» Kështu mund të themi dhe për Nakon. Është kaq, kaq i çjerrë nga aventurat,

sa me të vërtetë s'ka se ku ta zerë pena për një të mirë. Është i mesëm nga trupi, i hequr nga fytyra, që i nxin gjithmonë si të jetë lyer me varvolinë, nga që rri pa rrojtur. Sytë e vegjël, të shpejtë dhe zevzekë, si të jenë derdhur në kallëp ndër zgavrat ku janë, i rrinë gjithmonë në lëvizje. Pëllëmbët dhe një pjesë e shpatullës së djathtë nga sipër i ka mbushur me gjithfarë lulesh, spiranca dhe femra. Dhe vetë hapat që hedh të japin të kuptosh që s'ecën në tokë po në një kuvertë anijeje që lëkundet nga dallgët e detit. Nakos i pëlqen deti, i pëlqen anija me pëlhura dhe vendi i komandës tek ngre gjoks kapiteni i anijes! Po ne do ta bëjmë që të ndjejë edhe kënaqësinë e thellë të punës sonë. S'ka ves që nuk mposhtet nga kolektivi.

Mendimet këputen për një çast. Vështroj përpara. Maqina e Kiços çan rrugën. Dëborë!... Maqina sforcohet për një çast, pastaj çdo gjë në rregull. Një lepur kaloi me frikë përpara dritave dhe u tremb. Mori përpara si të donte të zinte maqinën e shokut. E vështroja shumë qartë tek vraponte. Kokën e vogël, më veshët e gjatë e kishte përmbledhur në mes të shpatullave. E lashë të vraponte i qetë në punën e tij. Më vonë, në një shteg, dredhoi nga rruga dhe u fsheh në errësirë.

Përsëri ndeza cingare. Flaka e verdhë e shkrepes ndriçoi për një çast dhe pastaj humbi. Në kabinë zotëroi drita e kuqe e ampermetrave. Qepallat rëndohen, mbyllen ngadalë si t'i bindeshin zogut Feniks. Gjumi! Armiku numër një. Lodhja e kishte pushtuar trupin. Me thonj pickoj thellë veshin. Dhëmbja është e hidhur, e mprehtë, po për të s'çaj kokën, kryesorja është mos të më zerë gjumi. E mbledh pak veten. Pastaj, duke vështruar rrugën e

bardhë, ja them këngës, një melodie të gëzuar, pa vënë re renditjen e fjalëve. Dhe kënga është ilaç i mirë kundër gjumit. Kiçoja thotë që kanë dalë hapka për mos të zënë gjumi, por ne s'e besojmë. Kështu na kanë thënë dhe për benzinën, por hapka të tilla s'na ka zënë syri gjekundi. Për benzinën na fliste gjithmonë inxhinjeri. Ai është një djalë i thatë dhe gojëmjaltë, i urtë dhe pa naze. Të gjithë e duam dhe ai na respekton. Ç'është e vërtetë, do ta donim edhe më shumë sikur të ishte pakëz nevrík. Na duket si një çupkë e urtë kur flet me atë gojën e tij të vogël: «ju lutem, ju dëgjoj, më falni, oh asgjë, ju falemnderit» e të tjera të tilla, duke na venë kështu në pozitë të vështirë. Në të tilla raste na qëndrojmë si leshko para tij dhe e lodhim tepër mendjen për t'i gjetur përgjigjen e merituar. Megjithatë ai është i thjeshtë dhe zihet ngushtë kur e sheh se na e kemi vështirë t'i përgjigjemi me shprehje e fjalë, që s'i përkasin bagazhit të gjuhës sonë. Në fillim ai çuditej me rromuzet e shprehjet tona, sidomos kur merrte valë muhabeti aty pranë murit të bardhë, tek piqnim fytyrën në diell duke pritur urdhërshërbimet.

Qeshte me të madhe dhe largohej duke lëvizur kokën me djallëzi. Komisarín e kemi të mirë dhe e duam pa masë. Para tij shprehemi lirisht dhe pa u drojtur. Megjithqë të huajt çuditen që i thërresim komisar dhe jo sekretar i partisë, ne s'heqim dorë nga e jona. Dhe ai nuk zemërohet. Kur e sjell puna për të na këshilluar, ose për të na hequr veshët, qëndrojmë kokulur para tij dhe nuk guxojmë, ta vështrojmë drejt në fytyrën e zyrtë. Ai bëhet më shumë nevrík dhe duket sikur gabimin ta ketë bërë ai vetë e jo ne. Pastaj, pi me të shpejtë cin-

garen dhe duke e thithur tymin thellë në mushkëri, nxjerr shtëllunga jashtë, psherëtin dhe belbëzon: «Punë të bukur na paski bërë!» Para zëvendësit të tij qëndrojmë më të qetë megjithëqë dhe ai na e pret me sëpatën e dardharit, kur është puna për gabime që dëmtojnë punën. Por Pilua ishte shoku ynë i punës, i lidhur drejtpërsëdrejti me shasitë e maqinave si saldator dhe më thellë me shpirtin tonë, me çap-kënllëqet që bënim si shokë. Megjithëqë përpiqet të qëndrojë sa më autoritar, s'i durohet dot dhe ja shkrep gazit. Sikur marrim zemër nga të qeshurit e tij dhe kujtojmë se kaq e pat. Mirëpo gabohemi rëndë, se Pilua bën kiametin dhe duhet ndërhyrja e drejtorit me atë butësinë e tij, që puna të merret më seriozisht. Gabimet i paguajmë njëlloj si para drejtorit, si para komisarit, po ashtu dhe para shokut tonë të klasës. Të gjitha këto m'u kujtuan tani këtu në kabinën e ftohtë duke shtërnguar timonin që më lëndon duart. Me siguri, sikur të gjithë ata ta dinin se kemi mbetur në mes të rrugës, të rrethuar nga akulli, në ballë të erës që të merr shpirtin, do të niseshin përnjëherë për të na ardhur në ndihmë. Do të linin shtretet, do të rendnin te timoni dhe do të suleshin si autoambulanca drejt e te ne. Drejtori nuk do të pyeste për zemrën e sëmurë dhe as për këshillat e mjekëve për të mos dalë jashtë në ambient të ftohtë. Komisari do hidhte pallton e verdhë në supe dhe s'do të çante veshët për mëlçinë që i dhemb. Pilua do të rrëmbente dorashkat e mëdha prej lëkure, që i përdor për të kapur kokën e saldatriçes dhe do të bëhej copë pënderisa të lidhte kavon e këputur. Të gjithë, si gishtërinjtë që mblidhen e bëhen grusht në një dorë të fuqishme, do të mblidheshin rreth nesh, mjaftonte

që ta dinin vendin dhe gjendjen e keqe ku ndodheshim.

Megjithatë edhe pse ata nuk do të vinin, ne nuk do ta lëshonim veten. Të jesh i lodhur nuk do të thotë se je mposhtur nga vështirësitë. Pikërisht në të tilla raste nuk duhet lëshuar vetja. Të tre e kishim të qartë këshillën që kaq herë me radhë na e kishte thënë komisari. Ishte momenti, koha kur duhesh treguar kjo cilësi e lartë që kemi në shpirt.

Pa e zgjatur më shumë, unë ja them këngës. Ndoshta dhe Kiçoja ja ka marrë. Mihali me siguri që do të qeshë gjatë dhe, si të ketë marrë lejë nga më «i gjati», do të këndojë dhe ai. Tingujt tanë janë bas, sepse në gurmazin e ftohtë s'ka rrugë për zërin e hollë dhe delikat. Kabina e ftohtë, e heshtur bëhet gjithë jetë nga ky zë. Ndoshta dhe metali i ftohtë ngallet kur optimizmi e shkallmon nga të katër anët. Kënga është çlodhje, kënga është mundja e gjumit. Me këngë nënat dhe motrat tona kanë varrosur në tokën e gjakosur bijtë e tyre trima. Kënga është trashëgim i rrallë dhe kuptimplotë i njerëzve tanë. Ne e duam shumë, megjithëqë s'dimë ta këndojmë dhe kaq mirë.

Nuk di se si ndodh që para meje është ndaluar sponti i maqinës që prin përpara. Me të shpejtë mbaj frenat, ndërsa mendimet marrin arratinë dhe shpërngulen tej në thellësinë e ftohtë dhe të nxirë.

— Ej poet! Të zuri gjumi?

— Jo, Kiço! Çfarë ka ndodhur?

— Më duket se ka dritë më tej.

— Ku?

— Zbrit poshtë, mos më rri si mumje!

Me të shpejtë zbrita poshtë. Tutje në thellësi

përpara kthesës, si të ishte ngritur një zjarr i madh, buronte drita e fenerëve.

— Hë!

— Për nder, paske të drejtë.

— Ai do të jetë?

— Kush tjetër?

— Bëmë mirë që u kthyem.

— Tashti jam i qetë.

— Çfarë ka ngjarë? — pyeti me të shpejtë Mihali.

— Mbritëm më në fund, Mihal.

— Nuk shikoj asgjë!

— Poshtë, Mihal, poshtë...

— Ai do të jetë.

5

Pamja që ndeshëm ishte e llahtarshme. Maqina kishte bërë një tumbë dhe ishte kthyer me rrota gati përpjetë. Dritat e ndezura kishin mbetur si dy sy të një kafshe të madhe, ku jeta akoma nuk është shuar plotësisht. Minerali ishte futur nën karroceri, si të donte të mbrohesh nga acari që të thante.

Në xhamin ku kishte thurur lulet akulli i ngeshëm, buronte një fije drite e kuqërremtë si të ishte lyer me gjak xhami nga prapa. Këqja, që kërcëu me të shpejtë nga kabina e tij më keq se një dhi që hidhet kas përpjetë mbi humnerën që e ndan nga keci i saj i shtrenjtë, iu afrua me të shpejtë xhamit dhe mbështeti fytyrën, si të donte ta përpinte atë në gojën e tij që avullonte më keq se një tenxhere e vendosur në stufën e kuqur nga zjarri i fortë.

— Rafael!...

Zëri i tij u shkri dhe për një çast na pushtoi përsëri era e ashpër që na rrihte fytyrat më keq se një kamxhik.

Të tre vendosëm veshin në xhamin e ftohtë dhe të heshtur. Asgjë s'dëgjohej... As dhe një përgjigje!

— Ta thyejmë xhamin!

— Unë s'them gjëkafshë.

— Zemra më digjet për të, por s'di ç'të bëjmë!
Duhet ta thyejmë.

— Kiço, jo me dorë; do të gjakosesh!

— Eh poet! — Me të shpejtë përplasi grushtin e tij të madh dhe sa të hapësh dhe të mbyllësh sytë xhami ishte bërë copë. Kristalet e tij katrore u shpërndanë dhe u bënë shoqe me dëborën që zbarthte në atë errësirë të frikshme.

Drita e kuqe e ftohtë nuk ishte më larg. Kiçoja me të shpejtë u zvarris në kanatin e hapur. Pas tij shkoja unë. Vendi ishte i ngushtë dhe i pavolitshëm për ta nxjerrë shokun. Më në fund, ai doli prej andej me gjithë trupin e të plagosurit. E shtrimë në borën që u skuq nga gjaku. Kiçoja shkopsiti pallton e lëkurtë dhe e shtriu në dëborë. Me kujdes e ngriti trupin e tjetrit dhe e vendosi mbi të.

— Më bën dritë, Mihal.

Nxora shkrepse. Mihal që gjatë kohës së kthimit ishte pagëzuar me gjithë atë mori nofkash, rrëmbeu nga kaseta xhaketën e vjetër dhe e spërkati me naftë nga bidoni që ishte në kabinën e tij. Flaka e kuqe nuk shpërtheu përnjëherë, siç prisnim ne. Nafta e plevitosur bëri në fillim naze dhe ne na hypi gjaku në kokë. Pastaj ajo u dha përpjetë, e kuqe, me gjuhë të mëdha që mbinin

nga toka e veshur me të bardhë. Në napën e zezë të natës vështruam shokun e plagosur dhe të zalisur. Nga vetulla e zezë zbriste rruga e gjakut e hollë dhe e kuqe, që sapo kish nisur të mpiksej. Balli i tij i bukur, i vogël, ishte vrarë rëndë nga rrethi i timonit dhe qe enjtur, si një brumë i ardhur.

Kiçoja e lëkundi fort dhe i pëshpëriti me atë zërin e tij që i hante fjalët:

— Rafael!...

Të tre ishim ulur në gjunjë përbri tij. Vështroja buzët e enjtura dhe të heshtura të shokut dhe një kotkë m'u lidh në fyt. Pastaj ato buzë që heshtnin nga një dhëmbje e thellë, lëvizën pak, si fleta e dushkut që përkëdhelet nga një erë e lehtë.

— Rafael!... — Një fije shprese, një trokitje në krahëror, pastaj të tre ngrihemi me nxitim mbi gjunjë dhe e mbërthejmë vështrimin te buzët që fillojnë të marrin jetë.

— Lëvizën?

Kiçoja i hodhi një vështrim të heshtur dhe të gjatë gjithë kërcënim Mihalit, për pyetjen e tij të çuditshme. Pastaj mori me dorë një copë të madhe dëbore që e bëri shuk si një sfungjer dhe i lagu të plagosurit me të buzët që i dridheshin.

Në errësirën që përshkohej nga flakët e kuqe, ato buzë të shtrenjta më ngjanin si dy fasha mëndafshi të kuq.

— Do të vijë në vete?

— Do të bëni mirë të heshtni!

— S'na durohet!

— Mos vallë duhet ta çojmë në spital?

— Pushoni!

Ra një heshtje e shkurtër. Zëri i Kiços, i përmallshëm dhe gjithë dashuri, u bë një me erën që ulërinte.

— Rafael!... Rafael vëllaçko!... Folë, bre, një fjalë!

Në fytyrën e enjtur dhe të gjakosur, mbi të cilën po binin fjollat e borës, u pulitën pakëz qepallat. Me shaminë e ndotur Kiqua, gjithë kujdes, i pastroi faqet e parrojtura të shokut nga fjollat e kristalta.

— Po vjen në vehte?

— Vërtet!

— Mos duhet t'i fërkojmë zemrën. Më ka thënë një doktor për këtë punë.

— Mban ment ti fjalët e doktorit?

— Më plaçin sytë në ju gënjej — nguli këmbë

Mihali.

— Mundet të jetë dhe kështu!

— Qepeni të shkretën... po vjen në vehte. Mos bëni zhurmë. Mihali i rrëmbeu dorën e përgjakur dhe filloi t'ja fërkojë me kujdes. Lehtë e lehtë i kalova pëllëmbën mbi ballin e gjakosur e të enjtur dhe i hoqa kapelën. Pastaj qepallat ju hapën ngadalë dhe nën atë ngjyrë të purpurtë që na qarkonte në errësi, Rafaeli na vështroi të gjithëve me radhë duke u përpjekur të vërë buzën në gaz.

— Rafael!... Si je?

Ai ngriti kokën ngadalë me ndihmën e pëllëmbës së madhe të Kiqos,

— Erdhët!.. E di... ja se do të vinit!

Ne tashiti ishim katër. Njeri prej nesh ishte shtrirë në dëborën e virgjër mbi mushamanë e shokut. Tre qëndronim të qarkuar rreth trupit të tij, të ndriçuar nga flaka e xhaketës që digjej duke kërcitur, ndërsa tjetri, i shtrirë me kokë të gjakosur dhe të enjtur, belbëzonte gjithë besim: «E dija se do të vinit!».

Tashti nuk ndjenim të ftohtë. E ngritëm shokun në krahë dhe morëm të përpjetën ngadalë.

— Ku më çoni?! — Zëri i mekur na ndali në vend.

— Rafael... Je i plagosur!

— Po maqinën?

Heshtëm. Ndoshta prisnim të përgjigjesh Kiçoja. Por dhe ai e kishte humbur toruan më keq se ne.

— Maqinën!... Si të themi...

— Më ktheni mbrapsht.

— Rafael!

— Më ktheni mbrapsht!

E ulëm. Mezi merrnim frymë. Pastaj e vështruam gjatë në sy.

— Si thua ti, Rafael?

— Ta di që vdes e pa maqinë s'bëj një hap përpara.

— Po ti, Mihal?

— Ku ta di unë? Kiçoja është më «i gjatë». Ai le të vendosë.

— Po ti?

— Ka të drejtë. Duhet të heqim dhe maqinën, për deri sa Rafaeli nuk është vrarë shumë dhe mund të durojë.

— Ashtu u bëftë!

— Më leni t'ju puth, shokë!

— Gjë që s'bëhet. Jemi të palarë. Pastaj gjithë djersë.

— Jeni shokë!

— Tashti ti marsh në kabinë dhe lini nazet.

— Xhamin! Kush e ka thyer xhamin?

Përsëri heshtje. Mihali u koll.

— Ti?

— Jo.

- Mos u grindni kot. E theva unë.
- Kiço!
- Kishe mbetur si miu në çark.
- Sa keq më vjen.
- Me ta nxjerrë maqinën, të jap timin.
- Nejsë! Nuk e kisha atje qëllimin.

E vendosëm në kabinën e Kiços. Atje ishte ngrohtë dhe motori punonte ëmbël. Me peshqirin që binte erë benzinë i pastruam gjakun. E mbështollëm me batanie dhe i dhamë një breshëri këshillash:

— Shiko, se ta dimë kokën. Mos të zbresësh nga kabina!

— Mirë.

Na përcolli me sy dhe atë çast u dëgjua kërcitja e derës që e hoqëm me forcë.

- Sikur t'ja siguronim derën me sigurecë?
- Thua të dalë?
- Dhe del. Është kokëshkretë.
- Mos zemrohet?
- Më mirë ta lëmë në ndërgjegjen e tij.
- Për besë, besim i mirë ky.
- Fillove përsëri ti, Mihal?
- Mos merr flakë! Ashtu kot e thashë për të bërë shaka.

— Gjete kohë për shaka. Duhet të hapim shtegun me lopatë.

- Po kazmë?
- Me kazmë desha të thosha! Sa i vini re gjithë këto gjërat e vogla ju poetët!
- Duhet të flasësh bukur!
- Për besë duhet punuar bukur, qofsh dhe memec!

— S'na the gjë këtu!

— Lëri fjalët; fillojmë nga puna.

— Vështruar në të errët shtegun nga duhej të hapnim rrugë. Ishte pjerrët dhe shkëmb. Tufat e dushqeve ishin mbuluar me dëborë. Mihali fërshëlleu gjatë.

— Ç'pate, Mihal? U trembe?

— Fërshellej se jam i gëzuar!

— More, po mos të kishin qenë këta dushqe, kushedi sa tumba do të kish bërë i ngrati Rafael.

— Eh, bora, ç'është bora e ngrirë për shoferin në të tilla rrugë.

Ishim të gëzuar pa masë. Gjetja e shokut gjallë, ardhja e shpejtë e ndihmës na kishte përtëritur forcat dhe na kishte sjellë në humor. Në fytyrat tona të mbuluara me djersë, të vrara nga pagjumësia, të ftohtit dhe stërmundimi, shkëlqente gëzimi për shokun e shpëtuar. Në çast i harruam të gjitha të këqiat që sapo kishim kaluar. Dhembja e duarve që na përvëlonin aty më parë e që mezi i lëviznim, tani s'na pengonte dhe ato qenë të gatshme për një betejë të re më të vështirë e më të rëndë se të gjitha ato që sapo kishim kaluar.

— Të çuditshëm jemi me të vërtetë. Të fortë më keq se një tigër dhe të shpejtë si era!

— Ç'të përmbysim që na foli Kiçoja!

— Të lumtë, Mihal! Ja pagove drejt!

— Fundja nuk jam memec!

— Do të bëje më mirë që në fillim të hiqje «Tutiusin» e gojës tënde pastaj të dyer...

— Mihal...!

— Me shaka!

— Fillojmë nga puna; po e teprojmë!

— Ku është kazma?

— Atje ku e ka vendin, ti e di!

— Ta sjell?

— Shpejt!

Me të katra fluturova për te kazma, ndërsa zëri i Rafaelit, që kishte hapur derën, më tërhoqi vëmëndjen:

— Do të filloni, Kiço!

— Do të fillojmë, vëlla, po mbylle derën dhe mos e hap më se do ftohesh.

Dëgjuam zhurmën e saj që u mbyll.

Mihali nga gëzimi ja nisi për një çast një valleje, por këmbët i shkanë dhe ai u përplas sa gjatë gjerë duke sjellë dhe më shumë gaz.

— S'je për valle, s'të bëjnë për asgjë dhe këmbët!

— Këmbët s'të pëlqejnë! Duart s'të pëlqejnë! Çfarë të pëlqen, o shoku Kiço?

— Koka!

— Atë e kam në vend!

— E shikoj!

Solla me të shpejtë kazmën. Më erdhi për të geshur me lot, tek pashë Mihalin të shtrirë, që shkëmbente një dialog kaq interesant me Kiçon. Ai u ngrit më këmbë dhe, si për të vërtetuar se në shumë raste «i gjati» ynë gabonte, rendi, ma rrëmbeu kazmën nga duart dhe filloi të gërmojë i pari. Kiçua më kërkoi zjarr. Me të shpejtë i futa duart në xhep dhe u çudita tek i pashë të zbrazura.

— Nuk e kam!

— Të ka rënë gjëkundi, i humbur!

— E gaboj gjithmonë rrugën e xhepit!

— Kushedi nga të bredh mendja!

— Dhe nga të më bredhë!

— Ashtu e kini ju shkrimtarët!

— Unë, jo të gjithë?

— Pse, është gabim të shprehesh kështu? Në qoftë kështu, atëhere ti.

— Sa keq që s'kemi cingare!

— M'u ça hunda!

— Nuk rrihet pa të.

— Duhani është i çuditshëm.

Qendronim të tre të mbështetur te sponti i maqinës që ishte rrëzuar. Kiçoja mbështeti kokën në rrotat që ishin ngritur përpjetë dhe shfryu gjithë duf:

— Të kam thënë që të mbash dhe një top me cingare në maqinë!

— Kur kështu? S'mbaj mend një gjë të tillë!

— S'je për gjë!

— Për besë, më rëndon kot me të tilla akuza!

— Të gjithë kemi gabim për cingaret.

— Ja! Ashtu thua ti?

— S'kujtohem i marrim rezerva me vete.

Kishim dërsirë. Në faqet e skuqura nga lodhja dhe nga flaka e stivës së druve që na grimonte, dukeshim si të ishim zhytur në hekur-nikelin që mbartnim. Na pëlqen që gjithmonë, kur jemi të lodhur dhe të dërsirë, ta ndezim nganjëherë. Më përpara kishim një zakon më të keq. Në të tilla raste në gurmazin e thatë dhe të etur do të kalonin qetë e qetë nja tre dopjo me konjak. Por ajo i takonte së kaluarës dhe ne s'e zemë më në gojë, po i largohemi si «i flamosuri» zjarrit.

— Eh! S'do të ishte dhe keq sikur të kishim dhe një shishe... me...!

— Mbylle kamaren, Mihal, — buçiti zëri i ashpër i Kiços.

— Me vaj, desha të thosha! Fundja këtu s'ka njeri!

— Çfarë keni? — çau zëri i Rafaelit.

— Asgjë! Po lidhim kavon e gjatë që kish në kasetë.

Më në fund e lidhëm dhe atë. Koka e saj arrinte deri në buzën e rrugës. Kur u ngjitëm lart, Mihali i hodhi një vështrim të ftohtë dhe tha duke pështyrë:

— Ptu! Për të na prishur punë arriti deri këtu «shejtanka».

— Pse, është keq?

— Dëngëla — i dha fund gjithë ceremoni Kiçoja.

Mihali eci më lart duke lëvizur supet. Më tutje nuk dallova asgjë. Ishte errët dhe Rafaeli na çeli dritat e maqinës që ishte në rrugë.

— Gati?

— Hë, hë!

Qëndrova në buzë të rrugës, bashkë me kokën e kavos. Maqina e Kiços bëri përpara. Pastaj ju afrua rrugës përbri dhe filloi të ecë ngadalë mbrapsht.

— Hapi sytë mirë — U dëgjua këshilla e tij e zakonshme.

— Ec, ec, pa frikë!

Sponti i prapshëm i maqinës erdhi deri te këmbët e mia.

— Stop.

Maqinën që ishte poshtë e kishim lidhur për mes, si një foshnje që lidhet me litar në djep. Kavon e gjatë, prej gati njëzet metrash, e kishim tezarur mirë dhe e kishim lidhur në lak. Kokën e gjatë, të bërë unazë, ja vura me kujdes në tako. Kiçoja, që e kontrollonte të gjithë këtë proces pune, tha i kënaqur:

— Dhe për punë s'jua ha qeni shkopin juve poetëve!

— Mua, apo të gjithëve?

— Të gjithë të mirë jeni për punë. Shko merr maqinën tënde tani. Megjithëse në dukje kjo punë është pa rrezik, këmbët e stërvitura në zanatin tonë në të tilla raste e ndjejnë veten pisk. Duhet një kujdes i stërholluar dhe një përpikmëri e pakrah-sueshme në tërheqjen e maqinës dhe në dhënien e kolpove. Duhet manovrim i shpejtë, i menduar qysh në fillim me një saktësi të rrallë, në drejtimin e rrotave të para. Rreziku dhe këtu nuk është i pakët.

Ndoshta të gjitha këto e bënë Rafaelin të shqetësohet e të zbresë nga maqina. Megjithëqë kishte kokën të enjtur, të mbështjellë me velenxën dhe batanien e Kristaqit, na u afrua më keq se një xhind.

— Po ti!

— Nuk më durohet, Kristaq.

— Shko në kabinë, hajde, hip!

— Më mirë më shkul zemrën dhe më lerë këtu t'ju ndihmoj.

— Mos përfito nga butësia ime. Hip në kabinë. Ti je i plagosur; nuk ta lejojmë një gjë të tillë.

— Po Adem Reka?

Kaq duhesh që Kristaqi t'i vinte «Tutiusin» gojës.

— Mirë, rri. Më zure pisk.

Maqina e Mihalit erdhi me kujdes si me naze. Rafaeli me kokë të enjtur na jepte drejtimin. Me zemër të thyer vështronte nga maqina e tij dhe me ngadalë lëvizte pëllëmbët e gjakosura. Më preku në thelbin e zemrës dashuria e tij për maqinën

dhe bëja lëvizje të matura dhe të menduara shumë mirë. Nata po ulej ngadalë dhe era nuk kishte të pushuar. Të tri maqinat uturinë fort dhe, me gjithë fuqinë e tyre, lëvizën përpara, pa lojtur as centimetrin nga kursi i dhënë. Pastaj rrotullohen në vend, zinxhirë që përleshën me rrugën e akullit, shkëndija që dalin nga poshtë si xixa dhe pastaj në vend numëro, si një repart të cilit s'i është dhënë komanda para marsh.

— Jepini pa frikë, shokë! — Ulërinte me të gjithë forcën Rafaeli, duke mbytur me zërin e tij buçimën e skapamentove. Kavoja që lidhur mirë; kujdesi i madh që tregonim nuk na solli kokëçarje të tjera. Megjithëqë në fillim maqina e Rafaelit rezistonte me kokëfortësi, si të mos donte të shkëputej nga mali ku ishte ngjitur, ne s'ju ndamë që s'ju ndamë. Në thirrjet e shokut tonë të plagosur, ndjenim kurajën e madhe, dashurinë për pasurinë e popullit, respektin për djersën e minatorit. Lëkundjet si në djep vazhduan gjatë. Këto lëkundje kaqe ogurzeza na tërbuan më shumë dhe ne na hypi gjaku në majë të kokës. Iu vërsulëm që të tre si shqiponja dhe me këngë në gojë, këtë radhë jo për të mposhtur gjumin, por diçka tjetër, ja lëshuam gazit në fund. Rrëshqitëm përpara, komanda «nisu!» ishte dhënë. Një centimetër,... dy... tre... një pëllëmbë, dy, tri, një hap, dy...

— Hej...! Mjaft.... Ju lumshin duart!

Ishte arritur fitorja. Maqina e përmbysur ishte kthyer më këmbë, ashtu siç i ka hije të rrijë një maqine. Zbritëm të gjithë nga kabinat. Hunda na digjej për një cingare. Lodhje nuk ndjenim. Sa çudi është me njeriun! Pas fitores nuk e ndjen mundin. Këtoja krojtë një herë hundën e pabindur që çahet

për cingare. Era, si të kishte marrë më shumë zemër, na rrihte pa mëshirë.

— Futu brenda në kabinë, Rafael.

— Të futem brenda tashti që duhet të jem jashtë!

— Mos u bëj kokëshkretë! Nesër duhet të na gostitësh!

— Për besë, me këtë kokë që kam, si zor të më bindni të futem. Pa për t'ju gostitur, kollaj ajo punë.

Ne vështruam kokën e tij. Ajo ishte më e madhe se e zakonshmja. U bindëm që ishte e vështirë t'i mbushej mendja dhe hoqëm dorë.

— Tashti po ndjej të ftohtit!

— Shpejt u kujtove, Mihal!

— Ku të lë Kiçoja për t'u kujtuar!

— Lërimi budallallëqet, kemi akoma punë për të bërë.

— Kur s'ke cingare, mos prit të fliten gjëra të mënçura!

— Mjaft me të në gojë.

Kiçoja zbriti poshtë; vështroi maqinën e ngritur, si një xhambas i regjur që vështron kalin e sapoblerë. Zjarri që kishim ndezur, digjej akoma dhe shoku më ngjante si një indian i Kolombit.

— Hidhni kavon e gjatë.

U shpërndamë që të gjithë. Me duar të mpira, rrëmbyem kavon e gjatë që shtrihej në rrugë. Ajo u përdrodh një herë si gjarpër dhe u zu në një dushk.

— Mbeti!

— Tashti e gjeti.

Rafaeli me batanie në kurriz na erdh prapë për ndihmë.

— Mbaje, bre, veten!

— Ah, kur s'kemi një sëpatë!

Më në fund, siç na lodhi paq e paq, kavoja doli nga dushku. E hodhëm në supe dhe e tërhoqëm deri te maqinat. E futëm kokën në parakolp dhe shfrymë nga mushkëritë, që kishin punuar si dy kacekë në një farkë me dy turne, ajrin e vakët.

— Sa mirë do të ishte të kishin shpikur stufa zjarri të vogla për t'i mbajtur gjithmonë pas!

— Fillove përsëri, Mihal?

— Ore, memec nuk jam që të hesht!

— Folë me vend!

— Me vend, po ku ju lë vend fjalëve të mia ti?

— Gjejua vetë.

— Mirë. Çfarë duhet të bëjmë tjetër, Kiço?

— Tashti fole si burrat. Të heqim maqinën në rrugë.

Mihali s'e bëri më të gjatë. U sul përpara, duke na vënë dhe ne në lëvizje.

Vetëm atëhere e vura re se flakët e zjarrit po rreshkeshin dhe se mbi thëngjihtë e skuqur kishte rënë hiri si një mbulesë dëbore e pashkrirë. Nga lindja shkrepëtiu një herë; ndoshta nuk ishte shkrepëtimë. Mund të ishte një kontakt i telave të tensionit të lartë, apo një vegim i syve të mi të lodhur.

— Kiço, shkrepëtin kur fryn erë dhe bije dëborë?

— Çfarë the?!

— Shkrepëtin?!

— Ku ta di unë? Nuk jam shkencëtar! Përse pyet?

— Ashtu kot.

— Mos të hipën ndonjëherë të më pyesësh ashtu kot edhe për rregullat e shkrimit?!

— Për këtë s'të bije më qafë. Edhe vetë s'i di dhe kaq mirë.

— Kur t'i dish, shofer si ne je dhe ti, mos të të gënjejë mendja se di të shkruash, pa le të ta bëjmë qejfin ne.

— Të falemnderit, e kam të qartë.

— Jo, që ta dish.

Dukej që ishte bërë nevrrik. Nuk e quajta me vend të hyja në diskutime të gjata letrare; fundja, ai ishte mendimi i tij dhe ma tha troç pa zbukurime. Më vonë, kur isha mbi timon, e harrova fare, merresha me kolpot që hante maqina dhe e kisha mendjen te gazi që s'duhej të reshtej fare. Kur maqina doli në rrugë, gëzimi i Rafaelit na bëri që të gjithëve për vete. Bërtisnim si të marrë duke hedhur kapelet lart, me përjashtim të Rafaelit që ishte mbështjellë me batanie. Kiçoja, që më vështronte, m'u afrua si me turp.

— Mos mi vërë re, fola ashtu pa menduar, më fal.

— E kush ta ka vënë re?

— Puthemi?

— Puthemi.

U mbështollëm gjithë dashuri. Buzët e ftohta përçuan dashurinë e sinqertë të shokut. Pastaj më goditi fort në supe, ndërsa unë sa e pickova me një grusht në gjoks. Mihali më në fund vuri kapelën në kokë dhe na vështroi me përmallim. E përqafoam dhe filluam ta gudulisim. Ai qeshte si një fëmijë dhe përdridhej më keq se një karavidhe. Era e tërbuar ja thoshte këngës. Dushqet e bindur ulnin kokën. Këtë kënaqësi e këtë gëzim nuk e kam provuar në asnjë mbrëmje vallëzimi. Midis

ngricës e furtunës na e ndjenin veten më të lidhur,
më të miqësuar, më të pastër.

Ne ishim tashti katër. Me një zë vendosëm
që të marrim dhe hekur-nikelin që shtrihesh poshtë.
Rrëmbyem lopatën dhe një nga një filluam ta he-
dhim në rrugë. E dinim se sa sakrifica janë dashur
për ta nxjerrë në sipërfaqe. E parafytyronim se
në çdo kokërr të atij minerali që ngjizur djersa e
minatorëve tanë të shtrenjtë. Ta linim në atë vend,
ishte poshtërsi. Lodhja s'kish se ç'të na bënte. Atë e
kishim nënshtruar dhe ajo e kish varur kokën më
keq se dushqet.

Në agimin e hirtë të gjitha ishin gati.

— Nisemi, shokë?

— Nisemi. Rafaeli të qendrojë në mes.

— Mirë.

— Gati.

— Gati.

Katër maqina rrëshqitën përpara në kundër-
shtim të kursit që kishin marrë.

Ne ishim katër. Në mes qëndronte shoku ynë
i plagosur. Megjithëqë dita kishte dalë, era dhe dëbo-
ra nuk pushonin.

Vështroja fjollat e saj që përplaseshin me forcë
në xham dhe më qeshej. Vallë s'i e gënjente mendja
atë dhe erën? Të na ndalte?! Nga kabina e Rafaelit
buçiti kënga jonë, kënga e shoferëve. Pastaj atë zë
e pasoi zëri i ashpër i Kiços, më vonë i Mihalit,
imi... Ishte kënga e fitores, kënga jonë e cila çante
udhën e zbardhur nga akulli dhe dëborë që binte
pa pushuar.

— FUND —

Shkurt 1967

41640

SHKURT 1967
GURBASTIC